

Ötekilere savaşlar kendilerine matrix

ÖH : “İlerleme ve modernite paradigmaları ile geliştirilmiş ve standartlaştırılmış olan bilgi teorilerinin yetkisi dışında tanımlanabilen karmaşıklık paradigması ile duyarlı düzensiz insani davranışlar dinamiğini anlamak, ilerleme ve modernite paradigmaları ile oluşturulmuş sistemlerden özgürleşmenin ve bunların iktidarlarına karşı çıkmanın yollarını bulmada bize ip uçları verir, “Sonculuk” fenomenlerinin yeni dünya düzeni kuramı dayatması altında kalmadan iktidarlara çözen yeni teoriler yapmamızın, yeni felsefeler ortaya koymamızın, yeni ideolojiler geliştirmemizin, ütopyalar sonrasına gitmemizin, yeni kültür ve sanat dönüşümleri ve metaforları başlatmamızın önünü açar. Küresel kapitalizmin silahlı güçlerinin bugün Batı uygarlığı iktidar/bilgi sınırlarının dışında kalabilmiş kültürlerin yaşamını sürdürdüğü Ortadoğu’da, Mezopotamya’da bulunmasının, gelecekte İran’da olmak istemesinin temel nedeni budur.” Dediniz.

Geçenlerde okuduğum bir makaleyi sizin bu söylemlerinizi çerçevesinde tartışalım. Lübnanlı Haşim Salih makalesine şöyle başlıyor :

“Ben köktenci akım derken, sadece ortaçağın metafiziği ve dinin klasik yorumuna sıkı sıkıya tutunmuş bağnaz hareketlerden değil, aynı zamanda özel şekliyle Fransız, Alman, İtalyan, genel şekliyle Avrupa faşist sağ gibi ırkçı tezlere dayanan uç sağcı Arap akımını da kast ediyorum. Modern akımla ise insan hakları düşüncesi üzerinde yoğunlaşmış başka bir geleceğin hayalinde yükselen bütün yeni güçleri kastetmekteyim. Bu düşünce çağdaş Avrupa devletlerinde somutlaşmış; aydınlanma dönemi sonrası şekillenen; nihayetinde modern, demokratik, hukuk, dini hoş görü, inanç ve vicdan hürriyeti tanıyan, etnik-dini kimlik ayırımı yapmaksızın tüm evlatlarına eşit davranan devlet’e yol açan bir düşünce.”

Evet. Haşim Salih makalesine bir kabulle başlıyor. Bu girişini yorumlarsak; Haşim Salih Marx ve Hegel’in insanlık tarihi için çizdiği eğrinin Araplar ve Müslümanlar içinde geçerli olduğunun kabul ediyor, ve bu eğrinin daha sonraki gelişiminde Araplar ve Müslümanlar için arkadan gelmesi gerekenin Fukuyama’nın kuramına bağlı olarak yeni dünya düzeni olduğunu söylüyor. Sonra makalesine şöyle devam ediyor Haşim Salih.

“Konuların sadece bu şekilde sunumu endişeye yol açabilir. Peki niçin? Çünkü ortada içinde bulunduğumuz ile bulunmamız gereken arasını ayıran dipsiz bir çukur var ve çetin savaş Arap aleminde bu iki akım arasında yaşanacak.

Peki Arap ve Müslümanlar sorunlarını çözmek, güven, barış ve huzura kavuşmak için iki asır bekleyebilir mi? Tabi ki hayır. Ancak sorunun kolay olduğunu veya çiçek vadisinde kısa bir gezintiye benzeyeceğini sanan yanılır.”

GA : Haşim Salih’in Araplar ve Müslümanlar hakkındaki bu gözlemini karmaşıklık paradigması ile gözden geçirebiliriz. Burada dipsiz çukur modernitenin standart bilgi teorilerinin yetkili olmadığını

alan. Kaos kontrolünde olmayan karmaşıklığın olduğu yer. Burada yetki ne kuramda nede gözlemlerde. Yetki artık simülasyonda. Bu çukur fizik ve kimya olayları arasındaki, kimya ve biyoloji olayları arasındaki karmaşıklık çukurundan daha daha daha karmaşık. Burada modernitenin yetkisi yok. Tarihi simülasyonunun vereceği ürünler (simülakr) hareketlendirecek ve yönlendirecek. Mezopotamya gibi Avrupa bilgi/iktidar sınırları dışında düzensiz duyarlı insani davranışların hala yaşadığı kültürlerde ve toplumlarda bu karmaşıklık çukurundan ortaya çıkacak ürünü daha önceden öngörmeniz olanaksız. Bırakalım Haşim Salih'i bunu Batının tüm beyinleri ellerindeki en hızlı bilgisayarlarla bir araya gelse öngöremez.

ÖH : Batı uygarlığının silahlı kuvvetlerinin burada neden olduğu anlaşılıyor değil mi?

GA : Çünkü burada ortaya kendiliğinden çıkacak olan Batının öngöremediği bir ürün Batının buradaki halklara uygulamak istediği ve Haşim Salih'inde beklentisi olan modernleşme projelerini altüst edebilir. Yeni kültürel çözümler ortaya çıkabilir. Bu da küresel kapitalist iktidarın yeni dünya düzeninin projesinin iflasi olur. Haşim Salih burada karmaşıklık paradigmasının önemini farkında olmayabilir ama Fukuyama ve onun Harvardlı arkadaşları bunu çok iyi biliyorlar. O yüzden Mezopotamya gibi dünyanın en duyarlı bölgesinde önceden sanal simülasyon mekanizmaları oluşturuyorlar. Ötekiler ve ötekiler için sanal Medeniyetler savaşı. Kendileri için Matrix filmleri.

ÖH : Haklısınız. Haşim Salih'in makalesinde şu söylediklerinden de bu dipsiz çukuru ve Arap aleminde iki akım arasında çıkacak dediği çetin savaşı değerlendirirken karmaşıklık diye bir kavramı dikkate almadığı ortaya çıkıyor.

“Sorunların en büyüğü hala önümüzde ve ben bu yüzden bazılarının Arap birliği ve Avrupa birliği karşılaştırılması yapıp ‘ilkinin nasıl başarısız, ikincisinin ise başarılı olduğu’ yollu şaşkınlık belirtileri sergileyenlere şaşıyorum doğrusu. Bir kere karşılaştırma temelden hatalı ve kesinlikle uygun değil. Zira Avrupa halkları ne istediğini ve istemediğini iyi bilen, olgun ve rasyonel halklar. Sonra her şeyde önce karanlık geçmişin ve ortaçağ aklının bütün tortularından kurtulmuş özgür halklar onlar. Dört asır boyunca sayısız fizik ötesi, bilimsel, felsefi ve son olarak siyasi devrimler özgürleştirdi onları. Avrupa halkları dini reformun ve fizik ötesi özgürleşmenin, yani ortaçağın karanlık dönemlerinde uzun süre Hıristiyan insanın aklına hükmeden bütün ideolojik kabullerden kurtulmanın anlamını iyi bilmekte...

Bugün Arap dünyasındaki tarihin hareketi Avrupa'daki tarihin hareketinin tersine parçalayıcı ve çözülmeci bir yönde akmakta. Bu yüzden Avrupa Birliği'nin başarılı Arap Birliği'nin ise başarısız olmasının sebebini garipsememeliyiz. Ortada bu başarısızlığın nesnel sebepleri bulunmakta. Hatta daha da ileriye giderek diyorum ki Arap dünyasında günümüzdeki özgürlükçü ve birleştirici hareket, aslında parçalayıcı hareket. Peki niçin? Çünkü gerçeğin kendisi uzun süren baskılar, ideolojik yalanlar ve kör sloganlar sonrası konuşmak ve patlamak istemekte. O halde bırakalım gerçek konuşsun, patlamayı doyanaya kadar patlasın. Sonrasında ne yapıp yapamayacağımızı görürüz. Fakat öncesinde şu

anki tarihin hareketine karşı yürüyen milli, 'ulusalcılık' ve diğer tüm sloganlar adı altında çözülme hareketini engelleyenlere hayır demeliyiz.

Avrupa'nın siyasi mucizeyi andıran modernleşme projesinin çözülme ve birleştirme olarak iki hareket üzerine bina edildiğini bilmek lazım. Başlangıçta bilinçte kök salmış bütün klasik düşünce ve ideolojilerin çözülme işlemi yerine getirildi. O vakit Avrupa bilinci bugün Arap ve İslam dünyasında yaşandığı gibi korkunç bir parçalanmış, mezhepler ve dinler çatışması sürecine girmişti... “

GA : Haşim Salih Arap dünyasında oluşan çukurdaki karmaşıklıkla oluşacak simülasyonun Batı'daki gibi aynı ürünleri vereceğinden nasıl bu kadar emin olabiliyor. Bunu ancak Fukuyama'nın tezini kabul ederseniz söyleyebilirsiniz. Bir kere 200 yıl öncesi sinemalar yoktu. Medya yoktu. İletişim, ulaşım nerdeydi? Teknoloji nerdeydi? İktidarlara karşı veya iktidarların yanında olan sivil toplum örgütlenmeleri mi vardı? Yani insan bugün olduğu gibi, bu kadar bu kadar karmaşık değildi. Ayrıca buralarda düzensiz duyarlı insani davranışların derin kökleri de var. Geçenlerde “ihbarcı” çocuğunu öldürmesi istenen baba, çocuğu öldükten sonra “Tanrı bile Hz. İbrahim'in bunu yapmasına razı olmamıştı” demedi mi? Avrupa'da 200 yıl önce ortaya çıkan kırılmaların ürünü ile bugünün Mezopotamya'daki simülasyonların ürünü aynı olur mu? Avrupa'da o zamanın ürünü gerçeğe ne kadar yakınsa, Mezopotamya'da bu zamanın ürünü o kadar hiper gerçektir.

ÖH : Haşim Salih'in beklediği bu modernleşme projesi nasıl olur?

GA : Üniversitelerini açtırır, eğitimini dayatır. Normalleştirme programlarını uygulatır. Çok bileşenliği ve kültürlüğü yok ettirir. Filmlerini yapar. Medyasını harekete geçirir. Bu mekanizmalarla sanal simülasyonlar oluşturur ve hiper gerçekler yaratır. Sonra bir günde gelir askerleri ile, silahları ile ve “modernleşme projesini” tamamlar. Haşim Salih Araplar ve Müslümanlar için bu şekilde oluşacak bir modernleşme projesi mi bekliyor?

ÖH : Demek ki, Karmaşıklık paradigması Haşim Salih'in görüşlerini Fukuyamacı bir yaklaşım olarak görüyor, ama makalesinin sonlarına doğru şu söyledikleri sizin karmaşıklık kuramınıza bir örnek olarak alınabilir diye düşünüyorum:

“Evet bugün gözlerimizi kamaştıran bu uygarlık (Batı) bunun faturasını çok ağır ödedi. Bedelini ödedikten sonra artık hiçbir şekilde geriye dönme arzusu taşımamaktadır. Kendileriyle hesaplarını gördükten, yanlış düşüncelerden çözüldükten sonra tamamen yeni temeller üzerine birleşme süreci başladı. İşte o vakit bugün kendisini yeryüzünün bütün halklarına mecbur bırakan modern insanlık felsefesi billurlaştı. Fakat bu felsefe ortaçağın bütün fizik ötesi düşüncelerinden karış karış çözülmeye çıkmadı. Bu yüzden modernleşme projesinin genel hareketliliği içinde çözülme, birleşme sürecinden önce gelir. “

GA : Batı aydınları bugün bu son 200 seneyi tartışıyor; Haşim Salih'in Araplar için özlemle beklediği "Modernleşme Projesi" ilerleme ve modernite paradigmasının dışında kalan paradigmalar ile gözden geçiriliyor. 200 senelik Avrupa'nın aydınlanma projesi ve bunların uygulamaları sorgulanıyor. Yeni düşünceler ortaya atılıyor. Bu çabaların içinde olanlar Batı-bilgi iktidarı sınırları dışında olan "aydınlar" da değil; bunlar "Bugün gözlerimizi kamaştıran bu uygarlık (Batı)"nın aydınları. Bu yeni oluşumlardan Türkiye gibi Arap ve Müslüman dünyası da etkileniyor. Şimdi 200 sene önceki gibi değil ki. Hatırlayalım; kuvantum fiziği 1900 da ortaya çıkmıştır, 1930 da tamamlanmıştır. Türkiye'de kuvantum fiziğinin kullanıldığı araştırmalara 1950'li yılların ortalarında başlanmıştır. Nerde ise 50 yıllık fark var. Ama bugün öyle değil. Her değişim her yerden görülüyor. Her düşünce her yerden okunabiliyor. Bizler, Arap ve Müslüman dünyasının aydınları da bunları görüyor, okuyor ve yazıyor. Bu değişimleri değerlendirebilecek Haşim Salih gibi düşünürler, sosyologlar, felsefeciler, kültür bilimcileri Arap ve Müslüman dünyasında da mevcut.

ÖH : Haşim Salih başka bir makalesinde Arap ve Müslüman dünyasının aydınları için şu zorluklar var diyor ama:

"Zira tarihi metodu uyguladığımız zaman geleneğin büyük gerçeklerinin ortaya çıkacağına yönelik ürkütücü bir korku var ortada. Yüzlerce yıldır yaşadığımız birçok derin tasavvurlarımızı kaybetmemizin korkusu var. Bu yüzden Avrupa'daki aydınların izi sürüldü hatta Hıristiyan geleneğinin sıcak hakikatlerine yaklaştıkları zaman bazen fiziki tasfiyeye maruz kaldılar. Bu yüzden Arap ve İslam dünyasında aydınlar takibe alınmakta. Kendilerini bu yasak bölgeye yaklaşmaktan engellemek isteyen kolektif zorba gizli eller bulunmakta."

GA : Doğru, sistemin zorbaları her yerde var. Ama çok hızlı da olsa Arap ve Müslüman dünyası 200 senelik "modernleşme projesini" oluşumunu tekrarlama durumunda değil; zaten bu da mümkün değil. 200 sene öncesine göre düzensiz insani davranışlar daha daha çok karmaşık. Haşim Salih böyle bir tekrarın artık olamayacağını bilmiyor mu? Bence, ödenecek bir bedel varsa, bu bedel ancak 200 yıllık Batı-bilgi iktidarı tahakkümünü sona erdirebilecek yeni oluşumlar karşılığında olmalı. Yoksa Arap ve Müslüman dünyasında, örneğin bugün Irak'ta ve Filistin'de ödenmekte olan ve ödenecek olan faturaların ne anlamı olur ki?

ÖH : O da buna benzer şeyler söylüyor;

"O halde bizler (Araplar ve Müslümanlar) sonunu değil başlangıcını gördüğümüz bir çözülme hareketi içine girmiş bulunuyoruz. Bu hareket gidebileceği yere kadar gidecek. İşte gerçek, bastırılmış duyguları ile patlamakta ve bütün açıklılıyla konuşmakta. Başlangıçta bu durum bizi şaşırtabilir, ancak olması kaçınılmaz. Arap partilerin donuk dilinin tarih öncesi döneme ait gibi doğruluğunu kaybettiği

ve hiç kimseyi ikna etmediği ortada. Fakat enkaz altında yeni bir dil belirecek; doğruluğun, açıklığın, şeffaflığın dili...”

GA : Tamam da, söylediği çözümlenin Batı iktidarının küresel simülasyon mekanizmalarının etkisi dışında olması lazım. Eğer siz modernleşme projesinin peşindeyseniz, bunu Batının simülasyon mekanizmaları dışında kalarak yapamazsınız. Bunların ötekiler için geliştirdiği içleri boşaltılmış eğitiminin, biliminin, felsefesinin, sanatının, edebiyatının dışında kalamazsınız. Yani enkaz altından çıkacak olan bu yeni dilin temellerinin modernitenin simülasyon mekanizmalarından bağımsız olması gerek. Bu dilin duyarlı düzensiz insani dinamiklerin bir ürünü olması gerek. Yoksa bu dil Batının simülasyon mekanizmalarının ürünleri ile ortaya çıkan bir dil olur. Böylece Arap ve Müslüman dünyasında “modernleşme projesi” gerçeklenir, bu dili kullanan küresel kapitalizmin hizmetinde mişler ve gibilerle maskelenmiş bir azınlık iktidarı üstünüze çöker. İnsanı özneleştiren sistemin oluşmasını engelleyemezsiniz.

ÖH : Burada Haşim Salih’in kullandığı çözümlene kavramını karmaşıklık olarak düşünemez miyiz? Bakın Haşim Salih başka bir makalesinde bu çözülmeye açıklık getirmiş.

“Ortaçağ’ın baskıcı metafizik tasavvurundan modern çağların özgür laik tasavvuruna taşınma operasyonu iç kanama ve dalgalı sarsıntılar olmaksızın yerine getirilemez kesinlikle. Şu an yaşanan tam olarak bu. Bulanıklaşan gerçeğimize yaklaşır yaklaşmaz kanama ve sarsıntı artmakta. İlk çağlarda şekillenen büyük hakikatler bölgesine yaklaşır yaklaşmaz kanama ve sarsıntı artmakta. İlk çağlarda şekillenen büyük hakikatler bölgesine yaklaşır yaklaşmaz dalgalı sarsıntılarımız artmakta.”

Haşim Salih’in çözümlene olarak bu söylediği bu karmaşıklık, sizin söylediğiniz düzensiz duyarlı insani davranışlar sonunda olmuyor mu?

GA : Evet ama; Haşim Salih bu çözümlenin, yani karmaşıklığın, makalesinin başında “modern akım” olarak söylediği;

“Çağdaş Avrupa devletlerinde somutlaşmış; aydınlanma dönemi sonrası şekillenen; nihayetinde modern, demokratik, hukuk, dini hoş görü, inanç ve vicdan hürriyeti tanıyan, etnik-dini kimlik ayırımı yapmaksızın tüm evlatlarına eşit davranan devlet’e yol açan bir düşünce.”

Çekicisinde sonlanmasını ve dengesini bulmasını bekliyor. Arap ve Müslüman dünyasındaki bu “kanamalı ve dalgalı” karmaşıklığın Batı uygarlığının dışında yeni bir oluşuma uç vermesini beklemiyor. Yani “ilk hakikatler bölgesinde” Batı uygarlığının dışında yeni bir oluşum aramıyor.

ÖH : Bu olabilir mi?

GA : Niye olmasın. Ortadoğu'da, Mezopotamya'da kökleri Batı uygarlığı öncesi medeniyetlere uzanan, Batı/bilgi iktidarı sınırı dışında yaşayan, normalize edilememiş düzensiz duyarlı davranışlar hala mevcut. Bunlar iç mekanizmalar tarafından bastırılmış olabilir, yer altında da yaşıyor olabilir. Bakın Harran ovasına, bir zamanlar aya ve güneşe tapanların yaşadığı, biraz su yüzü gördü yeşerdi.

Biraz daha su görsün, bakın oralardan ne yapısal olmayan mitolojiler çıkacak. Ama Batı uygarlığı iktidarının küresel simülasyon mekanizmalarını devreye girerse buralara, bileşenler sıralanır, bunlarda zamanla normalize olur. Beklenen değişim olmaz. Olursa da Haşim Salih'in özlem duyduğu bir çok Batılı aydınının bile artık yeter dediği, Batı-bilgi/iktidarının "modern akımı" gerçekleşir.

ÖH : Haşim Salih makalesini şu cümlelerle tamamlıyor.

"Önümüzdeki yıllar Arap dünyasındaki ürkütücü doğrular yıkılacak ve yerini felsefi ve bilimsel akıl üzerine kurulu yeni doğruların alması için çözülecek. Düzeltme köklerden, daha derinlerden başlayacak.. şayet hastalığın köklerine ulaşamazsak bu hastalığa veya kendimize şifa bulamayız. Evet Arap dünyasında tarihi savaş patlak verdi ve yakın zamanda da sona ermesi mümkün değil."

GA : Evet. Arap ve Müslüman dünyasında bugün karmaşıklık var. Ama bu karmaşıklığı, bileşenlerine ayırmadan bir bütün olarak bakıp değerlendirmek lazım. Çünkü bir karmaşıklıkta en iyi çözümü bu bütünün kendisi üretir. Bunu karmaşıklığın kendisine bırakmalısınız. Haşim Salih Arap ve İslam dünyasındaki çözülmeden, kanlı ve dalgalı patlamalardan bahsediyor ama bu oluşumu karmaşık bir bütün olarak almıyor. Çünkü kendi insanının düzensiz duyarlı insanı davranışlarının bu karmaşıklıktaki öneminin farkında değil. "Kanlı ve sarsıntılı" karmaşıklık içinde "modernleşme projesi" için tercih ettiği bileşenler var. Haşim Salih'in bu bileşenli yaklaşımı düzeni bulmaktır, tek çözüm vardır. O da yeni dünya düzeni iktidarın bir kölesi olacak olan Arap ve Müslüman dünyası için "modern akım" olacaktır. O yüzden Arap ve İslam dünyası i değerlendirilmemiz ondan farklı. Halbuki, karmaşıklıkta mevcut çekici merkezlerinin dağılması lazım ki kaos kontrol altına alınmasın. Bunun için Batının ötekiler için düzenlediği simülasyonlar dışında olabilecek veya bu simülasyonları bozabilecek düzensiz duyarlı insani davranışların önünü açmak gerek. O zaman bu karmaşıklık kendisinin yaşayabilmesi için en iyi ürün verecektir. Bu Batı uygarlığının yeni dünya düzeni iktidarının dışında yeni bir oluşum olabilir.

(*) Söyleşi Özgür Hayat Gazetesi, 15 Ağustos 2003, sayı 32 ve 01 Eylül 2003, sayı 33 de yayınlanmıştır.